

دانشنامه سینمای ایران

عباس بهارلو

نشر قطره، ۱۳۸۴

اکثر افرادی که در مدت ۷۰ سال وارد بازار سینمای حرفه‌ای ایران شده‌اند برای مدتی - کوتاه یا بلند - فعالیت کرده‌اند. تعدادی از این افرادی در میان سرها درآورده‌اند و سینمای این ملک را یا به پیش و پس برده‌اند، یا در جای خود نگه داشته‌اند. بیش‌تر آنها البته خاموش و بی‌نشان آمده‌اند و رفته‌اند و یادی هم از آنها نیست، و بعضی هم روابط و مناسبات پشت صحنه و دور بین سینما چنان نقابی بر چهره‌ی آنها کشیده که کمتر اجازه داده نام و نشانی از آنها در جایی ثبت و درج شود. از این لحاظ اگر قرار باشد نامی از این افراد به میان بیاید، قطعاً مناسب‌ترین جا دانشنامه‌های سینمایی است.

بهارلو در مورد انگیزه‌اش از تهیه‌ی دانشنامه‌ای از اهالی سینمای ایران متذکر می‌شود که همزمان با انتشار جلد نخست فیلمساخت ایران (فیلم‌شناسی سینمای ایران) در سال ۱۳۷۳ و با رجوع به فهرست اعلام آن و سهولت رجوع به فیلم‌شناسی همان اشخاص، از طریق فهرست اعلام کتاب، به این نتیجه رسیده است که با تهیه‌ی مشخصات اولیه‌ی دست‌اندرکاران سینما و منظم کردن فیلم‌شناسی آنها به این مشخصات دانشنامه‌ای تهیه شود. هدف نخست او این بود که حتی المقدور نام و مشخصات تعداد هر چه بیشتری از اهالی سینما در این دانشنامه ثبت شود. بنابراین تا مرحله‌ای که مجموعه‌ی کامل فیلمساخت ایران انتشار می‌یافت فرصت بود تا فیش‌های هر چه بیشتری از مشخصات افراد جمع‌آوری شود. بهارلو اشاره می‌کند که: در سال ۱۳۸۰ پیشنهادهایی برای انتشار کامل فیلمساخت (از ۱۳۰۹ تا ۱۳۸۲) به عنوان مبنای پایان تحقیق و انجام مراحل فنی مطرح شد. در نتیجه به جز تهیه و ثبت و ضبط اطلاعات و تلاش برای یکدست کردن سال‌های مندرج در فیلم‌شناسی‌ها، نمونه‌خوانی و سال ساخت هر فیلم، و تهیه عکس‌های مناسب برای درج در کتاب، کار را بسیار دشوار کرد.

قرار دهد که کمتر ریشه و یا اصل این کتاب و نیز عناصر پنهان و آشکار آن مورد توجه جدی‌تر و محقق‌پسندتر قرار گیرد.

از این روی کتاب مذکور با توجه به مباحثی که در برمی‌گیرد، به جز دوسه اشاره‌ی تلویحی که گفته شده یا برداشت گردیده است که ریشه‌ی شب‌های عربی یعنی هزار و یک‌شب ایرانی یا هندی است، گزاره‌ی دیگری در کتاب به دست نمی‌دهد.

مضمون هر مبحث، هر چه هست، بیانگر شب‌های عربی است و اگر نکته‌ی ریزی مورد توجه قرار گرفته، باز نمی‌توان بیرون از شب‌های عربی و فرهنگ عربان برشمرد. سواى مباحث مطرح شده که ذاتی نگاه مؤلف است بی‌آنکه بگوید و صریح بیان کند، همه‌ی آنچه را که می‌بیند از عرب‌هاست و یا معتقداتی که نسبت داده به آنهاست، و او کمتر در پی شناخت بن‌مایه‌ها و تلفیق چند قومی آنها و به ویژه ایرانی‌هاست.

اما کتاب را که تمام می‌کنی و کنار می‌گذاری، با همه‌ی ارزش‌هایی که به هر تقدیر این «کتاب تحلیلی» دارد، این پرسش پیش رو قرار می‌گیرد که سهم هزارافسان ایرانی چیست و یا در رابطه با آنچه بعدها از گزاره‌های روایتی و سرگذشتی اساطیر و فرهنگ ایران که از جمله تداوم بخش شب‌های دیگر آن گردیده است، نه تنها نگاهی پرسشگر دیده نمی‌شود، که گویی دست پنهان عربان و سایه‌ی دست غیب دیگری، که برتون نیز از جنس آن است نه فقط رد هزارافسان و بن‌پایه‌ی آن را گم می‌نماید بل تحلیل عربی نما و عربی خواسته، حجم این کتاب را برتافته است. و اما این به آن معنی نیست که مباحث مطرح شده بیرون از حوزه‌ی پژوهش، بر روی این کتاب هنوز مورد بحث است.

نگاهی دیگر بر هزار و یک شب

بهمن نوروززاده چگینی

تحلیلی از هزار و یک شب

رابرت ایروین

ترجمه‌ی فریدون بدره‌ای

نشر و پژوهش فرزانه روز، ۱۳۸۳

شده است. در این اثر، داستان‌های هزار و یک شب و ساختار کلی آنها و نیز اجزا و شخصیت قصه‌ها بررسی و تحلیل شده است. نویسنده‌ی کتاب فردی انگلیسی است و چنانچه می‌دانیم گالان فرانسوی در برگردان الف لیلة لیلة عنوان فارسی هزار و یک شب را برای آن برگزیده که ترجمه‌ی لغت به لغت آن است. اما برتون انگلیسی با توجه به سلیقه‌ی شخصی و یا هر چه شما داشت دیگر، عنوان شب‌های عربی (Arabian Nights) را برای هزار افسان ایرانی و یا هزار و یک شب عربی شده، انتخاب کرد. این اشاره، که چرا شب‌های عربی، و نه هزار و یک شب، و یا حتی شب‌های شرقی که عنوان‌های دیگری برای هزار و یک شب است - گزینه‌ای که برتون ترجیح داد آن را رایج کند - انگاری از جمله سبب شد، ریشه‌ی هزار افسان که ساختار کلی کتاب بر زنجیره‌ی آن تداوم قصه در قصه، و یا شب‌های بیشتری را باعث شود، در محاق نظر و یا بحث‌هایی

هزار و یک شب کتاب ساده‌ای نیست. این گفته، بارها از زبان پژوهشگرانی بر زبان آمده که نسبت به این کتاب پر حجم و اما متنوع، به جهت زنجیره‌ی روایی و معانی آن که گاه بس پیچیده است نظر و یا نظریه‌های تازه‌تری را ارائه داده و می‌دهند.

اینکه پی و پایه‌ی هزار و یک شب، هزار افسان ایرانی است، و یا ریشه‌ی مشترک ایرانی و هندی بر آن حاکم است و شهرزاد قصه‌گو با شگرد داستان در داستان، شاهی خشم یافته و بدبین شده نسبت به زن را عاقبت به خیر می‌کند یک سو و یا سویی از انگاره‌های برداشتی است و دیگر سو تأثیر نمونه‌های روایتی، داستانی و سرگذشتی این کتاب بر ادبیات جهانی و به ویژه اروپایی است.

کتاب تحلیلی از هزار و یک شب نوشته‌ی رابرت ایروین با ترجمه فریدون بدره‌ای از شمار پژوهش‌هایی است که اخیراً به زیور طبع آراسته